

NORGES BONDELAG

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Per Harald Agerup
22 05 45 35

Vår dato
28.11.2011
Deres dato
07.07.2011

Vår referanse
11/00707-18
Deres referanse

Høring av NOU 2011:4 "Mat, makt og avmakt - om styrkeforholdene i verdikjeden for mat"

Innledning

Norges Bondelag viser til brev fra Landbruks- og matdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet av 7. juli 2011 om høring av NOU 2011:4 "Mat, makt og avmakt - om styrkeforholdene i verdikjeden for mat".

Verdikjeden for mat har vært i stor endring de siste tiåra. Fra en situasjon med mange små uavhengige kjøpmenn og grossister rundt omkring i hele landet, er situasjonen i dag at 4 paraplykjeder i handelen kontrollerer mer enn 99 pst av dagligvaremarkedet. Økt makt-konsentrasjon i sisteleddet påvirker både forbrukernes og matvareprodusentenes valgmuligheter. Norges Bondelag er derfor tilfreds med at Regjeringen, gjennom oppnevning av matkjedeutvalget, har satt dette temaet på dagsordenen. Mandatet gir en klar føring som Norges Bondelag støtter: *"Gjennomføre en utredning om styrkeforholdene i verdikjeden for mat som skal bidra til åpenhet og innsyn, samt sikre forbrukerinteressene og en tilfredsstillende samfunnsmessig kontroll."*

Arbeidet som utvalget har gjennomført er historisk i norsk sammenheng. Det er første gang det er foretatt en så brei og grundig maktanalyse av styrkeforholdet mellom aktørene i verdikjeden for mat. Norges Bondelag vil spesielt peke på utvalgets konklusjon om økt kjøpermakt hos kjedene som igjen har ført til at kjedene har økt sin selgermakt ut mot forbrukerne. Matkjedeutvalget dokumenterer en uheldig samfunnsutvikling med en maktforskyvning i retning dagligvarekjedene som påvirker viktige samfunns- og forbrukerinteresser.

Utvalget la fram sine anbefalinger i NOU 2011:4 "Mat, makt og avmakt" 13. april. Norges Bondelag støtter Utvalgets anbefalingene.

Bondelagets Servicekontor AS

Postadresse: Postboks 9354 Grønland 0135 OSLO	Besøksadresse: Landbrukets Hus, Schweigaardsgate 34 C 0191 OSLO	Telefon: 22 05 45 00	E-postadresse: bondelaget@bondelaget.no
Norges Bondelag Bondelagets Servicekontor AS	Org.nr.: 939678670 Org.nr.: 985063001 MVA	Bankkonto: 8101.05.12891 Bankkonto:: 8101.05. 91392	Internett: www.bondelaget.no

Internasjonalt

Problemstillingene Matkjedeutvalget tar opp, representerer ikke et særnorsk fenomen. Også i en rekke OECD-land i og utenfor Europa har markedsmakten til de store dagligvarekjedene vært sterkt økende det siste tiåret. Samme skjeve maktforhold finner vi også i en rekke land utenfor OECD. Spørsmålet om maktforhold er satt på den politiske dagsordenen i en rekke land samtidig, både i EU og i USA, og vi ser mange likhetstrekk. Det er gjennomgående oppfattet som et problem at dagligvarekjeder har fått for stor makt i verdikjeden på bekostning av forbrukere, leverandører og produsenter. Tiltak for å begrense uønsket markedsadferd er derfor innført i flere land. Eksempelvis har Storbritannia innført lov om god handelsskikk og er i ferd med å innføre en klageinstans for å følge opp loven. Erfaringene fra Storbritannia viser at det er viktig å ha en obligatorisk ordning. Tidligere forsøk med en frivillig ordning fungerte ikke. EU har oppnevnt er høynivågruppe for bedre funksjon i verdikjeden for mat, og vurderer også å innføre regulering av sektoren.

Bonde og matprodusent

Som matprodusent har bonden en sentral plass i verdikjeden for mat. Bonden er imidlertid avhengig av plass i butikkene for å få solgt sine varer og dermed avhengig av de produktvalg som matkjedene foretar. Norges Bondelag vil understreke at Matkjedeutvalget gjennom sin analyse av hele verdikjeden fra bonde til forbruker har påvist en maktkonsentrasjon hos matvarekjedene på bekostning av bonde og forbruker. Bonden får med dette mindre muligheter til å få sine produkter ut til forbrukeren og utvalget i butikkene blir mindre. En slik maktforskyving gjør det også vanskeligere å hente ut en rett pris for bonden. Maktforskyvningen i verdikjeden er en utvikling som utfordrer nasjonale mål knyttet til matproduksjon, distriktpolitikk, sysselsetting og norsk matkultur.

Lov om forhandlinger og god handelsskikk i dagligvaresektoren mv.

Med utgangspunkt i beskrivelsene og analysene av maktforholdene i verdikjeden konkluderer et stort flertall i utvalget, 12 av 14, med at det er nødvendig å iverksette tiltak for å regulere forhandlingene og foreslår reguleringer i form av en Lov om god handelsskikk med sanksjonsmuligheter. Her støtter utvalget seg på lignende reguleringer som er utarbeidet og innført i EU-land, bla i Storbritannia. På samme måte som i den britiske modellen, er forslaget om Lov om god handelsskikk et supplement til Konkurransetilsynets arbeid og ikke i stedet for.

Norges Bondelag er særlig tilfreds med at utvalget forslår en lov om god handelsskikk, med tilhørende ombud, hvor avtalene og maktforholdene mellom dagligvarekjedene og leverandører blir regulert. Det er viktig å få balanse og jevnbyrdighet i forhandlingene. Det er bare på den måten vi kan sikre at vi er i stand til å levere og ivareta viktige forbrukerinteresser knyttet til mangfold og valgfrihet.

I tillegg til at loven skal omfatte kjøreregler for forhandlingene, peker utvalget også på en rekke andre forhold som bør vurderes regulert gjennom loven bl.a felles markedsføring, hylleplassering, delisting, risikofordeling, salg med tap og kontroll over distribusjon.

Forhold som omhandler urimelig forretningsadferd rammes ikke av konkurranse-loven og det er derfor nødvendig med andre regelsett for å få et velfungerende og "fair" marked i denne bransjen. Norges Bondelag vil understreke at frivillige bransjetiltak ikke vil være tilstrekkelig. Dette er også erfaringen fra Storbritannia, som er grundig beskrevet i Utvalgets rapport.

Vår dato
28.11.2011

Vår referanse
11/00707-18

Reglene som skal sikre god handelsskikk i dagligvarebransjen og forbrukernes interesser i en velfungerende forhandlingsmekanisme gjennom hele verdikjeden, vil være av både markedsførings-, kontrakts- og forbrukerrettslig karakter. Håndhevingen av reglene foreslås derfor lagt til en egen instans, et ombud, som organisatorisk legges inn som en del av forbruker- og matmyndighetene. Alle aktører i matkjeden, det vil si primærprodusenter, leverandører, paraplykjeder og kjøpmenn, kan melde saker til ombudet. Også arbeidstakere og forbrukere bør ha en slik adgang. Ombudet skal også på eget initiativ aktivt overvåke og rapportere etterlevelsen av loven. **Norges Bondelag vil understreke behovet for at organet blir tildelt de rettslige virkemidlene som er nødvendig for å håndheve loven. Det er ikke tilstrekkelig at det nye organet kun tildeles kompetanse til å gi ikke-bindende uttalelser, slik ombudsrollen tradisjonelt har vært utformet.**

Videre bør loven omfatte salg av matvarer til og i alle kanaler. Således bør ikke bare dagligvaremarkedet, men også kiosk-, bensinstasjon- og servicemarkedet (KBS) og hotell-, restaurant- og kantinemarkedet (horeka/storhusholdning) bli omfattet av den nye loven, eventuelt med de nødvendige tilpasninger. De problemene man ser innenfor dagligvare, gjør seg i aller høyeste grad gjeldende også i de andre kanalene for matvarer, og det er langt på vei de samme aktørene som er involvert.

Norges Bondelag vil peke på de utfordringer egne merkevarer (EMV) gir i verdikjeden for mat og er fornøyd med den fokus utvalget har på dette. Norges Bondelag vil understreke behovet for at lov om god handelsskikk gir gode kjøperegler på dette området.

Matmerking

Norges Bondelag er tilfreds med at Utvalget foreslår obligatorisk merking av alle matvarer. Næringsdeklarasjon på dagligvarer bør bli obligatorisk. Forbrukerne skal alltid få informasjon om hva maten inneholder, som f. eks. hvor mye sukker, mettet fett, kostfiber, salt osv. det er i maten. Merkingen må samtidig være enhetlig slik at det er lett å sammenligne ulike produkter. Opprinnelsesmerking, produsent og produksjonssted foreslås innført som en obligatorisk merking. Dette kravet gjelder også EMV.

Dette er oppfølging av et krav Norges Bondelag har hatt over flere år. Dette vil bidra til å styrke norsk produksjon i konkurranse mot import. Bevisste forbrukere stiller også større krav til åpenhet og informasjon og det er et viktig forbrukerkrav at man har rett til å vite hvor maten en spiser kommer fra, hvordan den er produsert og av hvem. Dette er et viktig forbrukerkrav som vi stiller oss bak.

Forbrukerne har krav på å vite hvor maten kommer fra, og Norges Bondelag mener at god merking og informasjon er et av de viktigste verktøyene som setter forbrukere i stand til å gjøre informerte valg. Like viktig som god og tilgjengelig informasjon er tilgang til enhetlig og sammenlignbar informasjon i kjøpsøyeblikket. Norges Bondelag ser en dagligvareportal som et sentralt redskap for distribusjon av informasjon om for eksempel næringsinnhold, merkeordninger og opprinnelse. En dagligvareportal må ikke være en prisportal, men en portal som gir forbrukerne utfyllende informasjon om produktet.

Vår dato
28.11.2011

Vår referanse
11/00707-18

Salg med tap

Utvalget er enig om at salg med tap eller dumping av varer virker forstyrrende for en sunn konkurranse i markedet. Et stort mindretall har derfor bedt om å få vurdert mulige reguleringer av salg med tap. Disse utvalgsmedlemmene konstaterer at en rekke av kildene til KPMG har pekt på at dette er et problem og at dagligvarekjedene også har beskrevet praksisen som et problem.

Norges Bondelag har sett med bekymring på utviklingen hvor varer blir solgt for langt under det som det faktisk koster å produsere varen. Det fører til at forbrukerne får et feil bilde av den virkelige verdien på maten. Det skaper en kunstig konkurranse mellom ulike produkter og produsenter og det presser prisene på sikt, noe som igjen bidrar til å svekke produsentenes evne til innovasjon og mangfold. Salg med tap må finansieres av noen, enten av kjedene selv, av butikkeierne, av leverandørene eller av forbrukerne. Finansieringen er vanskelig å spore og det skaper en usikkerhet for både produsenter og forbrukere. Salg med tap gir bl.a. usunn konkurranse mellom produkter, kunstig lavt prisnivå, utfordringer i forhold til framtidige prisøkninger, redusert status på maten og økt svinn.

Før jul 2010 førte priskrigen mellom dagligvarekjedene til at vi fikk lokke priser på ribbe ned mot 10 kr kiloen. Det er priser langt under produksjonskostnadene og spørsmålet er hvem skal betale og hvordan dette tapet skal dekkes inn. For at et marked skal fungere så perfekt som mulig må det være transparent og alle prosesser være synlige og etterprøvbare.

Norges Bondelag er enig i at problemene knyttet til salg med tap må utredes.

Distribusjon

Kontroll over distribusjonen er et viktig konkurranseelement. Norges Bondelag er enig i utvalgets konklusjon om at kjedenes press for å overta distribusjonen er svært uheldig. Norges Bondelag ber om at man i det videre arbeidet med kommer med tiltak for å hindre at dagligvarekjedene bruker sin forhandlingsmakt til å overta distribusjonen og påtvinge leverandørene ugunstige løsninger og vilkår.

For småskalaprodusenter er det viktig at utvalgets forslag om at det utvikles utvikles kostnadsreduserende distribusjonsløsninger for småskalaprodusenter. Norges Bondelag forventer at dette blir fulgt opp.

Franchise

Utvalgets flertall anbefaler at en vurderer et nærmere regelverk for franchise for å sikre bedre balanse i avtalene mellom kjøpmenn og kjede.

Norges Bondelag mener det er behov for en franchiselov for å regulere ubalansen i maktforhold mellom kjøpmann og kjede. Det er prinsipielt viktig å sikre ansattes rett til representasjon i styrende organer, på lik linje med den lovfestete retten til representasjon ansatte i alle andre selskaper har.

Vår dato
28.11.2011

Vår referanse
11/00707-18

Avslutning

Norges Bondelag vil sterkt understreke betydningen av det arbeidet som er gjennomført ved Utvalgets rapport. Fokus er satt på maktforholdene i verdikjeden for mat og viktige forslag for bonde og forbruker er framsatt.

Norges Bondelag forventer at Regjeringen følger opp Utvalgets forslag og fremmer saken for Stortinget i løpet av våren.

Med vennlig hilsen

Nils T. Bjørke/s/

Per Skorge/ s/